

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

Анотація. В статті розкриваються особливості фінансової системи України в умовах структурних економічних змін.

Ключові слова: фінансова система, структурні зміни, економічні трансформації, державні фінанси, економічні трансформації.

Аннотация. В статье раскрываются особенности финансовой системы Украины в условиях структурных экономических изменений.

Ключевые слова: финансовая система, структурные изменения, экономические трансформации, государственные финансы, экономические трансформации.

Annotation. The paper reveals the peculiarities of Ukraine's financial system in terms of structural economic changes.

Keywords: financial system, structural change, economic transformation, public finance, finance.

Вступ. Сучасний розвиток світогосподарських процесів обумовлюється посиленням взаємозалежності економічних систем різних країн, поглибленням інтеграційних процесів, технологічними трансформаціями. Структурні зміни в будь-якому суспільстві створюють можливості для консолідації фінансового капіталу як у глобальних масштабах, так і на рівні держави. Для України такі процеси відбуваються з урахуванням зростання ролі фінансової системи в умовах структурно-інноваційного розвитку національної економіки. Функціонування фінансової системи в Україні обумовлюється рядом факторів зовнішнього та внутрішнього характерів. Враховуючи світові тенденції та особливості розвитку національної економіки України серед даних факторів можна виділити глобальні трансформації всього світового господарства, вплив глобальної економічної кризи 2008-2009 років на національну економіку України і інші країни світу, політична та економічна ситуація в країні.

Метою статті є розкриття основних проблемних аспектів фінансової системи України в умовах структурних економічних змін суспільства.

Аналіз використаних джерел. Проблематика фінансових питань розглядалася в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних економістів та фінансистів: В. Андрущенко, В. Базилевича, О. Барановського, Ю. Воробйова, В. Гейця, П. Нікіфорової, А. Пересади, А. Філіпенка, Дж. Гелбрейта, З. Боді, М. Енга, Р. Мертона, Ф. Мишкіна, Дж. Сакса, М. Фрідмена; А. Грязнової, Л. Красавіної, Д. Молякова, М. Песселя, П. Солоса.

Проте, слід зауважити, що у працях вітчизняних і зарубіжних вчених фінансова система та її елементи розглядаються лише частково. Доцільним є детальне дослідження впливу на вітчизняний ринок фінансового капіталу в результаті набуття членства України у Світовій організації торгівлі та її потенційної участі в інших міжнародних організаціях. Також в результаті необхідної модернізації економіки та підвищення її конкурентоспроможності, важливим питанням є стійкість фінансової системи щодо зовнішніх впливів.

Аналіз робіт фінансового напрямлення дає можливість констатувати брак наукових праць, присвячених комплексному дослідженню теоретико-методологічних засад функціонування фінансового ринку, передусім щодо його економічної суті. За таких обставин комплексне, всебічне дослідження фінансової системи в умовах структурних економічних змін набуває особливої актуальності.

Викладення основного матеріалу. Принципи побудови фінансової системи обумовлюються єдністю, яка визначається єдиною економічною і політичною основою суспільства, єдиною фінансовою політикою, що реалізується в житті через фінансову систему [10, с. 126].

Визначення, яке наведено Романюк Л.І. чітко визначає фінансову систему суспільства: «Формування, розподіл і використання в процесі суспільного виробництва грошових фондів, необхідних для забезпечення функціонування економіки та її розвитку, утворюють фінансову систему суспільства» [8, с. 155]. І, відповідно, системність, сталість даних елементів визначає її ефективність.

У відповідь на ряд критичних оцінок в бік фінансової системи України, можна зазначити певні позитивні тенденції. Якщо за перші роки незалежності фінансова система України практично не розбудувалася і до 1996 р. була практично відсутня концепція фінансової системи країни, що пояснюється насамперед, як розбалансованістю бюджету в умовах кризового стану економіки, так і відсутністю конституційних засад формування фінансової системи в умовах ринку, то станом на 2011 рік дані проблеми стоять не настільки гостро. В цілому в зазначений період фінансовій системі України були притаманні такі особливості: інфляційне зростання фінансових ресурсів; формування зростаючої частки національного доходу у сфері обігу; розбалансування фінансової системи; зниження частки фінансових ресурсів, що сформовані у суб'єктів господарювання відносно національного доходу; істотна диференціація регіонів України за величиною виробленого національного доходу на душу населення; незабезпечення недержавним структурам рівноправності. Такі особливості функціонування фінансової системи в Україні в умовах кризового стану економіки підтверджують велике значення фінансово-грошової стабілізації, міцної фінансової системи як основної складової частини процесу економічних реформ.

Головними проблемами фінансової системи в Україні на сучасному етапі розвитку можна зазначити: відсутність системного підходу до реструктуризації фінансової системи, надто повільний темп реформ, нечітка визначеність з конкретним напрямом реформ, відсутність ефективності функціонування фінансової системи [6, с. 13].

Фінансова система повинна бути гнучка, динамічна, самоврегульована. Повинен бути знайдений оптимальний підхід до реструктуризації, керування розвитком і забезпечення стабільності всієї системи. Високе зростання цін – феномен, що властивий багатьом країнам у період економічних і політичних ускладнень і катаклізмів. Наведемо декілька статистичних даних. В Україні спад промислового виробництва почався з 1991 р. і становив 5 %, у 1992 р. 6 %, у 1993 р. – 8 % і максимальної позначки досяг у 1994 р. – 28 %, у 1995 р. – 12 %, у 1996 р. – 5 %. У 1997–1998 рр. темпи падіння відносно уповільнились, але зупинити цей процес не вдалося. На 2000–2002 рр. показники інфляції були зафіксовані відповідно 20 % та 13,2 %. 2006–2007 рр. визначалися як найбільш спокійні, коли показники становили 11–13 %. В результаті впливу фінансової кризи 2008–2009 рр. зростання інфляції було однозначним – 23–25 %. Станом на червень 2011 рік показник інфляції становить 7,5 % [11], прогнозні показники на 2012 рік визначають зростання ВВП на 4,5 % при інфляції 8 % [12].

Однак інфляційні процеси не завжди супроводжувалися різким спадом виробництва. Так, наприклад, у Німеччині в період гіперінфляції в 1922 р. при зростанні цін більш як у 42 рази виробництво продукції підвищилося на 1 1,7 %. В Латинській Америці: у 1983 р в Аргентині темп інфляції становив 344 %, приріст ВВП – 2,8 %, у 1984 р. відповідно 627 % і 2,6 %. У Перу в 1991 р. при інфляції 410 % приріст ВВП дорівнював 2,6 % [5, с. 237]. Проте, в досвіді України немає таких «позитивних диспропорцій». На сьогодні позитивні тенденції є очевидними, разом з тим в економіці України порушено міжгалузевий баланс між попитом і пропозицією: поряд із швидким падінням внутрішнього попиту на засоби виробництва спостерігається зниження купівельної спроможності населення. Останніми роками перерозподіл робочої сили не супроводжувався перерозподілом капіталу і фінансових ресурсів. Для успішного економічного розвитку необхідно було вже на початку реформації економіки зменшити податковий тиск, упорядкувати фінансові потоки, поступово звільняючи підприємства від усіх витрат за соціальною інфраструктурою, яка має бути у віданні державного і муніципального секторів економіки, а також розпочати структурно-інституційні перетворення банківської системи, ефективну реорганізацію підприємств. Заходи бюджетної системи повинні спрямовуватись на використання бюджетних інструментів для скорочення системи субсидій і стимулювання інвестицій, а також на раціоналізацію бюджетного режиму щодо міжнародної торгівлі та змін у політиці обмінного курсу. Для підвищення дієвості прогресивних змін у системі податкового регулювання необхідно терміново впроваджувати всі інші елементи фінансової і стабілізаційної політики: досконало обґрунтувати обсяги фінансових ресурсів держави і за кожним напрямком бюджетної системи зробити інвентаризацію витрат, змінити підходи до соціальної політики щодо підтримки лише малозабезпечених верств населення, ліквідувати субсидування виробничої сфери через державні фінанси, розбудувати нову структуру банківської системи.

Фінанси суб'єктів господарювання перебувають у стадії трансформації, яка полягає у переході до комерційного розрахунку як методу організації фінансової діяльності в умовах ринкової економіки. Основа основ комерційного розрахунку – фінансова відповідальність підприємств за результати своєї діяльності – практично до цього часу не стала реальністю. Неможливо пояснити, яким чином в умовах важкої економічної кризи вдається уникнути масових банкрутств. Проблема, звісна річ, не у банкрутстві, а у забезпеченні ефективності фінансової діяльності підприємств, без чого не може нормально функціонувати вся фінансова система. Фінансові інститути в Україні, які забезпечують функціонування системи страхування та фінансового ринку, перебувають у стадії формування. Так, у нас створені й комерційні банки, і страхові компанії, і фондова біржа, і фінансові посередники, однак їх роль поки що недостатня. Це пояснюється їх українською слабкою потужністю, яка визначається обсягом фінансових ресурсів.

Як зазначалося вище, наслідки економічної кризи 2008-2009 років виявилися для української економіки неочікуваними та небезпечними. Вийти на траєкторію економічного піднесення, так як це вдалося в після кризовий період 1998 року поки що дається поступовими темпами. Безумовно, відбувається динамічне прагнення більш активно включитися у суспільно-економічні процеси сучасного світу, започатковані позитивні тенденції в соціально-економічному розвитку, які повинні набувати ознак сталого характеру завдяки активізації економічної діяльності та якісним структурним зрушенням.

Для подальшого розвитку економіки України необхідно здійснити кардинальні заходи. Найважливіші з них в системі напрямків економічної політики є: структурна перебудова економіки, активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, удосконалення фондового ринку та банківської системи, удосконалення бюджетної системи, зменшення тіньового сектору, активізація регіональної політики. Остання відіграє особливу роль у становленні бізнесу та держави. Без спільного бачення центральними органами країни і регіонами стратегічних цілей, без підвищення ролі місцевих органів у розвитку територій неможливо забезпечити залучення інвестицій, розвиток малого і середнього бізнесу, досягнути конкурентоспроможності економіки регіонів і держави в цілому.

Висновки. Формування відлагодженої та ефективно функціонуючої фінансової системи – відповідальне і складне завдання, вирішення якого потребує багато часу. Фінансова система України знаходиться на етапі становлення і вдосконалення. Найважливішими проблемами її розвитку є: зміцнення фінансів суб'єктів господарювання з метою посилення мотивацій до ефективної роботи, інвестиційної діяльності; відлагодження фінансового механізму діяльності бюджетних установ, пошук нових джерел фінансових ресурсів в умовах дефіциту бюджетних коштів; економне витрачання бюджетних коштів, посилення контролю за їх цільовим використанням; реформа системи оподаткування в напрямку послаблення податкового тиску; зменшення кількості і розмірів відрахувань у державні цільові фонди, відокремлення їх від бюджету; раціональне використання коштів, залучених за допомогою державного кредиту, зміцнення довіри до державних цінних паперів.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Державні фінанси. – К.: Атіка, 2002. – 368 с.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів. К.: 2000. – С. 416.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України. – К.: НІОС, 2002.
4. Кудряшов В.П. Фінанси. – Херсон: Олді-плюс, 2002.
5. Луніна І.О. Державні фінанси України у перехідний період. – Харків: Форт, НІОС, 2002. – 416 с.
6. Львовчкін С., Опарін В., Федосов В. Трансформація та розвиток фінансової системи України // Ринок цінних паперів України. – 2003. – №1-2. – С. 13-14.
7. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія). –К.:КНЕУ, 2001. – 240 с.
8. Романюк Л.І. Поняття фінансової системи України, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення [електронний ресурс] // <http://www.s-journal.cdu.edu.ua>
9. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 29-35.
10. Чернявський О.П., Мельник П.В., Мельник В.М. Теорія фінансів. – К.: ДІЯ, 2000. – 235 с.
11. Офіційний сайт Держкомстату України // www.ukrstat.gov.ua/
12. Офіційний сайт Міністерства фінансів України// www.minfin.gov.ua

УДК 685.14 (045)

СМАГІН В.Л.,

Інститут економіки та менеджменту НАУ,
професор кафедри міжнародної економіки,
д.е.н., проф.

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ВІТЧИЗНЯНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ НА ЕТАПІ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. На основі узагальнення досвіду використання зарубіжних моделей, обґрунтовується доцільність використання в Україні регульованої моделі фінансового ринку, як класичного варіанту для інституціонального середовища сучасної економіки перехідного періоду.

Ключові слова: трансформаційна економіка, інституціональне середовище, теоретична модель, фінансовий ринок, фінансові інститути.

Аннотация. На основании обобщения опыта использования иностранных моделей, обосновывается целесообразность использования в Украине регулируемой модели финансового рынка, как классического варианта для институциональной среды современной экономики переходного типа.

Ключевые слова: трансформационная экономика, институциональная среда, теоретическая модель, финансовый рынок, финансовые институты.

Annotation. an expediency of adjustable model of Ukrainian financial market as classical variant for institutional environment of modern economy of transitional period is grounded here according to generalized experience of using of foreign models.

Key words: transformational economy, institutional environment, theoretical model, financial market, financial institutions.

Постановка проблеми. У сучасних умовах важливого значення набуває формування ефективної вітчизняної моделі фінансового ринку. Зокрема, окремого дослідження потребує аналіз умов та чинників, які необхідні для її плідного функціонування.

Формування вітчизняної фінансової системи в контексті її ринкового реформування та подальшого функціонування об'єктивно потребує необхідного наукового аналізу досить складних і тривалих процесів пов'язаних із формуванням сучасної моделі фінансового ринку, яка покликана створити сприятливі умови для максимального залучення всіх наявних в суспільстві фінансових ресурсів у відтворювальний процес і стимулювання їх для раціонального використання.

Теоретичним та практичним аспектом вказаних проблем займалися як вітчизняні вчені-економісти: О. Василик, А. Даниленко, В. Корнєєв, В. Лагутін, І. Лютий, В. Опарін, В. Федосов та ін., а також іноземні – К. Віксель, К. Ерроу, Дж. Хікс, В. Шарп та ін.

Метою статті є дослідження проблем формування сучасної моделі фінансового ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу. З кінця ХХ — початку ХХІ ст. Україна перебувала в стані системної трансформації під якою переважна частина вітчизняних та зарубіжних дослідників розуміє «перетворення, які охоплюють весь спектр суспільного життя, його духовну, політичну, економічну та соціальні структури (перетворення політичного режиму, радикальне економічне реформування, духовно-культурну переорієнтацію суспільства. Водночас, системна трансформація поєднує структурні, функціональні та організаційні перетворення підсистем та компонентів тієї чи іншої складної системи» [1, с. 25].

Не є виключенням і питання формування та функціонування фінансового ринку – складної системи як за змістовним наповненням – грошовими потоками, що відображають рух фінансових ресурсів, так і організаційною побудовою – сукупністю різноманітних організацій та інституцій [2, с. 96].